

สื่อนามิ : แรงสั่นสะเทือนต่อโลกทัศน์ เรื่องความตายในเรื่องสั้นไทย^๑

นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์

บทคัดย่อ

เรื่องสั้นที่เล่าถึงสื่อนามิที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้แสดงให้เห็นถึงภาพแทนความตายที่ไร้ระเบียบ ไร้เหตุผล และเป็นเรื่องของชะตากรรมที่ไม่อาจมีใครช่วยมนุษย์ให้รอดพ้นจากหายนะครั้งนั้นได้ การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นกลุ่มนี้ได้สั่นคลอนชุดความคิดสำคัญ ๒ ชุด ได้แก่ ความคิดเรื่องวิทยาศาสตร์และความเจริญก้าวหน้าที่มนุษย์คิดค้นเพื่อควบคุมและจัดการธรรมชาติ และความคิดด้านศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ กล่าวคือ เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นว่าวิทยาการและเจริญก้าวหน้าในโลกสมัยใหม่ที่มนุษย์ใช้เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของตนเองนั้นกลับนำพาให้มนุษย์มีความเสี่ยงที่จะสูญเสียมากยิ่งขึ้นเมื่อเผชิญหน้ากับภัยธรรมชาติ ส่วนศาสนาก็ไม่อาจเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ได้ แต่สิ่งที่จะปลอบประโลมมนุษย์ได้นั้นก็คือการพึ่งพากันและกันจากมนุษย์ด้วยกันเอง

คำสำคัญ: สื่อนามิประเทศไทย, ความตาย, ความเสี่ยง

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุซงกีนิพนธ์เรื่อง “การนำเสนอภาพแทนความตายในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๖” หลักสูตรวราวุฒบัณฑิตและวราวุฒคดีเปรียบเทียบคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Tsunami : A Powerful Shake on the Vision of Death in Thai Short Stories

Nantawan Sunthonparasatid

Abstract

Short stories dealing with the tsunami that hit Thailand in 2006 are representations of disorder and irrational death, which is explained as the work of fate. The representation of death in the selected works incorporates two crucial assumptions: the belief in science and technology used to dominate the natural world and religious beliefs as a place of refuge. These short stories reveal that modern and breakthrough technology used to facilitate living, in fact, exposes people to more risk when they face natural disasters. Religion, at the same time, has not lost its importance. The selected short stories reveal that the only comfort is the unity of people.

Keyword: Tsunami Thailand, Death, Risk

บทนำ

เหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ในแถบชายฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทยคงเป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจลบเลือนไปจาก ความทรงจำของคนไทยได้ เพราะเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงที่สุดที่สังคมไทย ต้องประสบ การจัดงานรำลึกถึงเหตุการณ์ดังกล่าวยังเกิดขึ้นทุกปีและยังมีผู้เสียชีวิต อีกจำนวนที่ยังรอการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล ความรุนแรงจากพิบัติภัยสึนามิครั้งดังกล่าว จึงไม่เพียงสร้างความสูญเสียมหาศาล แต่ยังสั่นสะเทือนอยู่ในใจและในความรู้สึกของ ผู้คน

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เหตุการณ์สึนามิที่ทำให้โลกต้องหวาดผวาก่อขึ้นอีกครั้ง เมื่อ เกิดแผ่นดินไหวในภูมิภาคโทโฮคุของประเทศญี่ปุ่น และเหตุการณ์ดังกล่าวได้ส่งผล ให้เตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ของโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่จังหวัดฟูกูชิมะรั่วไหล ซึ่งนับเป็น ภัยพิบัติจากพลังงานนิวเคลียร์ครั้งสำคัญของโลก รองลงมาจากเหตุระเบิดของเตา ปฏิกรณ์นิวเคลียร์โรงไฟฟ้าเชอร์โนบิลของสหภาพโซเวียต (ปัจจุบันเป็นประเทศยูเครน) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ความสูญเสียที่เกิดขึ้นที่ฟูกูชิมะได้ตอกย้ำความเสี่ยง (risk) ที่เป็นผลผลิตจากความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ กล่าวคือ การใช้พลังงานนิวเคลียร์ เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าทำให้มนุษย์สามารถใช้ไฟฟ้าเพื่อการดำรงชีวิตและทำกิจกรรม ต่าง ๆ ของมนุษย์ได้อย่างมหาศาลภายใต้ความเชื่อมั่นว่ามนุษย์สามารถที่จะควบคุม พลังงานนิวเคลียร์ได้ แต่ทว่าวิทยาการดังกล่าวกลับสร้างความเสียหายอันไม่อาจ ประเมินค่าได้ให้แก่มนุษย์เอง ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับการเป็นสังคมเสี่ยงภัย (risk society) ในโลกยุคใหม่ที่มนุษย์กำลังเผชิญ

สังคมเสี่ยงภัย หรือ risk society เป็นแนวคิดของนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน อูลริช เบค (Ulrich Beck) ที่มองว่าสังคมอุตสาหกรรมที่พัฒนาขึ้นในยุคสมัยใหม่ในด้าน หนึ่งได้ก่อให้เกิดสังคมเสี่ยงภัยขึ้น กล่าวคือ วิทยาการและเทคโนโลยีที่มนุษย์คิดค้น และพัฒนาขึ้นในโลกยุคสมัยใหม่ได้ก่อให้เกิดอันตรายที่ขยายวงกว้างและเป็นประเด็น ปัญหาสาธารณะ ซึ่งอันตรายดังกล่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมได้ (Beck, ๑๙๙๔, p. ๕) ตัวอย่างอันตรายที่เป็นผลผลิตของสังคมอุตสาหกรรมและได้กลายร่างเป็น ความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลกในวงกว้างก็คือ สารซีเอฟซีหรือสารทำความ

เย็นในเครื่องปรับอากาศและตู้เย็น การค้นพบสารซีเอฟซีในเบื้องต้นคือความเจริญก้าวหน้าที่มนุษย์สามารถคิดค้นเพื่อสร้างความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตที่มนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมได้ กล่าวคือเมื่อต้องอยู่สภาพอากาศที่ร้อน มนุษย์ก็สามารถทำให้ตัวเองเย็นขึ้นจากเครื่องปรับอากาศ แต่เมื่อเวลาผ่านไปมนุษย์ได้ตระหนักว่าอันตรายหรือผลกระทบจากสารซีเอฟซีได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมอย่างใหญ่หลวง นั่นคือทำให้โลกร้อนขึ้นและภัยจากโลกร้อนไม่ได้เป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งแต่เป็นปัญหาระดับโลกที่มนุษยชาติต้องเผชิญ

การเป็นสังคมเสี่ยงภัยจึงหมายถึงการที่มนุษย์กำลังเผชิญหน้ากับอันตรายที่เกิดขึ้นจากประดิษฐกรรมและความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเอง ซึ่งอันตรายเหล่านี้ไม่อาจประมาณการณและไม่มีหลักประกันใดๆ จะชดเชยความสูญเสียได้ (Incalculableness and Non-compensability) การไม่อาจประมาณการได้นี้หมายถึงไม่สามารถที่จะคำนวณค่าความสูญเสียได้ เช่น อาจส่งผลต่อหลายชั่วอายุคนหรือลูกหลานไปถึงระดับวิถีชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลง ลักษณะของการไม่อาจประเมินความสูญเสียและชดเชยได้นี้ค้ำกับระบบการประเมินความเสี่ยงและการประกันภัยของโลกสมัยใหม่ที่จะพยายามแสวงหาแนวทางประเมินและควบคุมตลอดจนคาดการณ์การชดเชยความเสียหายที่ความเสี่ยงจะเกิดขึ้น (Beck, ๒๐๐๖, p. ๓๓๓ - ๓๓๔) ในความเป็นสังคมเสี่ยงภัยจึงย้อนแย้งกับโลกสมัยใหม่อยู่ในที่ หากพิจารณาเกี่ยวกับภัยพิบัติจากสึนามิที่เกิดขึ้นนั้น จะเห็นว่าภัยธรรมชาติได้สร้างความสูญเสียให้แก่มนุษย์ส่วนหนึ่ง แต่ความสูญเสียอันมหาศาลนั้นล้วนเกิดจากการที่มนุษย์ได้พยายามที่จะตัดแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้เหมาะสมหรือเพื่ออำนวยความสะดวกแก่มนุษย์เอง มนุษย์จึงต้องตกอยู่ในชะตากรรมอันเลวร้ายมากยิ่งขึ้นเมื่อเผชิญกับภัยธรรมชาติ

ในส่วนของสังคมไทย แม้ความสูญเสียจะไม่รุนแรงหรือเทียบเท่าได้กับการรั่วไหลของพลังงานนิวเคลียร์ที่ฟูกูชิมะ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าด้วยความไม่รู้และความเชื่อมั่นในสภาพแวดล้อมเทียมอันได้แก่ อาคาร โรงแรม และสิ่งปลูกสร้างใกล้ชายหาดต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบความสะดวกสบายของตนว่าจะสามารถคุ้มครองมนุษย์ให้พ้นจากภัยพิบัติที่ไม่เคยพบก่อนหน้านั้นได้ จึงทำให้มนุษย์ต้องพบกับความสูญเสียมากยิ่งขึ้น เพราะสิ่งปลูกสร้างเหล่านั้นกลายเป็ปรการและซากปรักหักพังที่ทับถมชีวิตผู้คนไว้เบื้องล่าง การตายของผู้คนจำนวนมากในเหตุการณ์สึนามิ

จึงอาจนำไปสู่การตั้งถามถึงการพัฒนาหรือความเจริญที่มนุษย์หยาบยื่นให้แก่ธรรมชาติ
ว่านั่นคือความเหมาะสมแล้วหรือไม่

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาความตายที่ปรากฏในเรื่องสั้นที่เล่าถึงเหตุการณ์
สึนามิ โดยพิจารณาจากการนำเสนอภาพแทนความตายจากสึนามิที่ปรากฏในเรื่องสั้น
ซึ่งผู้วิจัยเลือกศึกษาผ่านเรื่องสั้นที่เกี่ยวกับความตายจากเหตุการณ์สึนามิในรวมเรื่อง
สั้น ๒ เล่ม คือ รวมเรื่องสั้น **เปลือก** ของจิรภัทร อังคุมาลี (๒๕๕๐) และ **ธรรมชาติ
ของการตาย** รวมเรื่องสั้นที่เล่าถึงสึนามิของนักเขียนร่วมสมัย ๑๔ คน ในนามของกลุ่ม
วรรณกรรมภูเก็จ (๒๕๕๑) รวมเรื่องสั้นทั้งสองเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์
สึนามิโดยตรงและมีวัตถุประสงค์ในการตีพิมพ์รวมเล่มเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์สึนามิ
อย่างตั้งใจประกอบกับเป็นผลงานของนักเขียนหลายท่าน จึงน่าจะให้ภาพความตายจาก
สึนามิได้อย่างหลากหลายและครอบคลุม

คำถามสำคัญของบทความวิจัยบทนี้คือ ในท่ามกลางความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่
ความไม่รู้จักและไม่เข้าใจเหตุการณ์สึนามิ เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงการพยายาม
ทำความเข้าใจและการอธิบายความตายจำนวนมหาศาลจากเหตุการณ์สึนามิอย่างไร
และคำอธิบายนั้นสอดคล้อง สัมพันธ์ หรือมีวิวาทะกับความคิดเรื่องความตายที่
ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยอย่างไร

ความตายกับการทำลายระบบระเบียบ กฎเกณฑ์ที่มนุษย์กำหนด

พื้นที่ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่สำคัญและสร้าง
รายได้มหาศาลให้แก่ประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ (พ.ศ.
๒๕๒๐-๒๕๒๔) มีมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนซึ่งผลของมาตรการ
ดังกล่าวมาปรากฏให้เห็นในภาพรวมของเศรษฐกิจที่สรุปผลอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๔๔) ที่ระบุว่า การเดินทางท่องเที่ยว
ของนักท่องเที่ยวสามารถทำให้ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นดีขึ้นและยังลดการขาด
ดุลการค้า ภาพของท้องทะเลที่ปรากฏหรือที่รับรู้ในจินตนาการของผู้คนส่วนหนึ่งจึง
สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว

รุ่งกานต์ มงคลวิราพันธ์ (๒๕๔๓, น. ๖๘-๗๘) ได้วิเคราะห์การสื่อความหมายของโปสเตอร์ในการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๔๒ พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้มีการใช้ภาพท่องเที่ยวทะเลที่สวยงาม สิ่งอำนวยความสะดวก และอาหารทะเลที่สดใหม่เป็นส่วนหนึ่งในการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิด EXOTIC THAILAND ที่เน้นถึงวัฒนธรรมประเพณีของไทยอันน่าตื่นตาตื่นใจ นอกจากนี้ยังปรากฏโปสเตอร์ส่งเสริมด้านอาหารทะเลโดยเฉพาะ เป็นภาพของอาหารทะเลนานาชนิด โดยมีคำบรรยายประกอบว่า land of seafood and spices ซึ่งตั้งใจสื่อความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของท่องเที่ยวไทยเพื่อแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยไม่เพียงมีทัศนียภาพทางทะเลที่งดงามเท่านั้น แต่รสชาติของอาหารทะเลไทยก็ยังสามารถสร้างความตราตรึงใจให้แก่ชาวต่างชาติได้ไม่แพ้กัน

จากงานวิจัยข้างต้นจะเห็นว่าภาพของท่องเที่ยวไทยได้รับการคิดสรรเพื่อนำเสนอสู่สายตาของนักท่องเที่ยวต่างชาติจนทะเลไทยเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ภาพของท่องเที่ยวทะเลที่ผู้คนรับรู้จึงไม่ใช่ภาพโดยตรงจากธรรมชาติ แต่ผ่านการจัดวางองค์ประกอบและกำหนดแนวคิด เช่นกันภาพการท่องเที่ยวทะเลที่เผยแพร่สู่สายตาคนไทยที่เราคุ้นตาในสื่อโฆษณาหรือในป้ายต้อนรับเข้าสู่พื้นที่ของแต่ละจังหวัดที่มีชายทะเลสวยงาม กระบวนการนำเสนอภาพเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างภาพแทนท่องเที่ยวขึ้นในความรับรู้ของผู้คน

ฮอลล์ (Hall, ๑๙๙๗, p. ๑๕-๑๘) อธิบายกลไกของภาพแทน (representation) ว่าเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการสร้างและแลกเปลี่ยนความหมายของสมาชิกในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ โดยจะเกี่ยวพันกับการใช้ภาษา การใช้สัญลักษณ์ รูปภาพซึ่งแทนคำหรือนำเสนอบางสิ่ง เป็นกระบวนการผลิตสร้างความหมาย ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความคิดและส่วนของภาษา กล่าวคือ ภาพแทนประกอบด้วยสองกระบวนการ ได้แก่ กระบวนการนำเสนอภาพแทน (system of representation) หมายถึงการที่วัตถุ ผู้คน สิ่งของ เหตุการณ์ทั้งหมดถูกเชื่อมโยงกับชุดความคิดที่อยู่ในใจเรา เป็นภาพที่ปรากฏขึ้นในสมองของเรา หากไม่มีภาพแทนในความคิดเหล่านี้มนุษย์ก็จะตีความหรือให้ความหมายกับโลกไม่ได้ กระบวนการต่อมาคือกระบวนการทางภาษาหรือสัญลักษณ์ซึ่งจะสัมพันธ์กับการสร้างความหมาย กล่าวคือเมื่อเรามีมโนทัศน์รวมถึงสิ่งของบางอย่างหรือมีภาพของบางสิ่งในใจแล้ว เราจะต้องเชื่อมโยงสิ่งนั้นเข้ากับภาษานั้นเอง อาจเป็น

ภาษาพูด ภาษาเขียน หรือรูปภาพก็ได้

จากนิยามของฮอลส์นำมาสู่การนำเสนอภาพแทนของท้องทะเลไทยที่ปรากฏ และดำรงอยู่ในสังคมไทยจะพบว่า ภาพทะเลของไทยถูกนำเสนอในแง่มุมมองของการท่องเที่ยวเป็นหลัก ทะเลถูกทำให้เป็นพื้นที่ของการพักผ่อน เพราะในภาพของทะเลส่วนใหญ่จะเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวที่มาว่ายน้ำ อาบแดด เล่นกีฬาทางน้ำ อีกทั้งยังปรากฏควบคู่ไปกับภาพของโรงแรมที่พักที่สะดวกสบาย เหล่านี้ล้วนให้ความรู้สึกเหมือน “เป็นธรรมชาติ” แต่แท้ที่จริงคือภาพของธรรมชาติที่ถูกคัดสรรและจัดวางทั้งในระดับรูปภาพและระดับภูมิทัศน์ชายทะเลที่ถูกจัดแต่ง ดูแลรักษา และสร้างขึ้นมาเห็นได้ชัดเจนจากภาพโฆษณาของรีสอร์ท โรงแรมที่พักต่างๆ ที่จะมีการออกแบบตกแต่งไว้อย่างสวยงามเพื่อรอต้อนรับลูกค้านักท่องเที่ยว ภาพที่ถูกทำให้ราวกับเป็นธรรมชาติเหล่านี้ได้พิมพ์ประทับเป็นภาพแทนพื้นที่ชายทะเลไว้ในใจของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แต่ทว่าภาพอันสวยงามน่าประทับใจดังกล่าวกลับพังทลายอย่างสิ้นเชิงเมื่อเกิดเหตุการณ์สึนามิในปี พ.ศ. ๒๕๔๗

ภาพเศษซากปรักหักพังของอาคาร สถานที่ ศพผู้เสียชีวิต ขยะดินโคลนมากมายกระจัดกระจายทั่วชายหาดที่ประสบภัยสึนามิปรากฏให้เห็นผ่านข่าวสารและเรื่องราวเกี่ยวกับสึนามิ เป็นภาพของภัยพิบัติที่สร้างความตระหนกและสลดหดหู่ให้แก่คนไทยทั่วประเทศ ภาพความภินท์พังกจากคลื่นยักษ์สึนามินี้ได้ทูลทำลายภาพที่สวยงามของท้องทะเลลงอย่างสิ้นเชิง ขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นด้านธรรมชาติของท้องทะเลที่แท้จริงว่าไม่เพียงแต่ความสวยงามเท่านั้นแต่ยังแฝงความยิ่งใหญ่และน่าหวาดเกรงไว้ด้วย ภาพเหล่านี้ถูกผลิตซ้ำในเรื่องสั้นอย่างน่าสนใจ กล่าวคือเรื่องสั้นเลือกที่จะนำเสนอภาพแทนความตายจากสึนามิตัวด้วยภาพของความพังทลาย ไร้ระเบียบดังตัวอย่างในเรื่อง “คำคืนอันยาวนานระหว่างเขาและเธอ” ของขวัญยืน ลูกจันทร์ที่นำเสนอภาพเศษซากปรักหักพังในพื้นที่ของโรงแรมหน้าหาดเขาหลักที่เคยสวยงาม

มาบัดนี้ทุกสิ่งทุกอย่างมันกลายเป็นเพียงซากปรักหักพัง
ผมเดินไปตามริมธารที่เคยสวยงาม แต่บัดนี้กลับเป็นเต็มไปด้วยเศษ
วัสดุและขยะ ทั้งกระเป๋าดินทางใบใหญ่ที่ถูกรื้อคันของภายในไป
จนหมดสิ้น เศษเฟอร์นิเจอร์หักพังระเกะระกะ คอมพิวเตอร์หมกจม

อยู่ในโคลน เลื้อยผ้ากระจุกกระจุกจมดินและรองเท้าหนังฉีกขาด
บิดเบี้ยวผิดรูป ต้นไม้ในสวนที่เคยสวยงามเหลือเพียงซาก บางต้น
ถูกถอนรากถอนโคนนอนจมอยู่ในเศษวัสดุ

(ขวัญยืน ลูกจันทร์, ๒๕๕๑, น. ๗๖)

ภาพที่ปรากฏแสดงความย่อยยับของทุกสิ่งที่เคยปลูกสร้างและออกแบบไว้
อย่างงดงาม แสดงความสับสนปนเปและไร้ระเบียบของสิ่งของที่ไม่ควรอยู่ร่วมกันแต่
ก็ต้องมารวมกันหลังเกิดสึนามิ เรื่องย้าถึงสิ่ง “ที่เคยสวยงาม” จากการออกแบบและ
ตกแต่งของมนุษย์ บัดนี้กลายเป็นเพียงซากและเศษขยะ นอกจากนี้เรื่องยังให้ภาพ
ของความ “ฉีกขาด บิดเบี้ยวผิดรูป” ของวัตถุสิ่งของ ในที่นี้คือรองเท้าและต้นไม้ที่ถูก
ถอนรากถอนโคน ความบิดเบี้ยวผิดรูปเหล่านี้ไม่เพียงสร้างภาพความจริงเชิงประจักษ์
ของการถูกทำลาย แต่ยังสื่อถึงการผิดที่ผิดทางของสิ่งที่มีมนุษย์กำหนด จัดสรร
กะเกณฑ์ ให้เป็นเสมือน “สวรรค์ชั้นหนึ่งของนักท่องเที่ยวและผู้มาพักผ่อน ซึ่งมีสนิม
ในความเงียบสงบและชื่นชมธรรมชาติอย่างแท้จริง” (ขวัญยืน ลูกจันทร์, ๒๕๕๑,
น. ๗๖)

การเปรียบเทียบพื้นที่ก่อนเกิดสึนามิว่าเป็น “สวรรค์ชั้นหนึ่ง” เป็นความตั้งใจ
ที่จะให้ภาพที่ขัดแย้งกันมาปะทะและประสานกันในพื้นที่เดียว เพื่อเน้นย้ำความสูญเสีย
และความพังทลายจากพลาณาภาพของสึนามิหรือพลังของธรรมชาติที่สามารถถล่มล้าง
การประดิษฐ์สร้างของมนุษย์ เพราะไม่ว่ามนุษย์จะเสกสรรให้ธรรมชาติงดงามและ
ดูเหมือนเป็นมิตรต่อมนุษย์เพียงใด แต่เมื่อถึงเวลาที่ธรรมชาติจะไม่ยอมจำนนแก่
มนุษย์ก็ไม่มีอะไรสามารถมาหยุดยั้งได้ เทคโนโลยี วิทยาการที่มนุษย์สร้างขึ้นก็
ถูกธรรมชาติกวาดต้อนรวมกันเป็นขยะที่หาประโยชน์ไม่ได้

ไม่เพียงแต่สถานที่ที่ถูกทำลาย ชีวิตมนุษย์เองก็เช่นกัน เรื่องสั้นให้ภาพนาทิต
ที่คลื่นสึนามิซัดเข้ามาโดยที่คนไม่รู้ตัวเพราะพวกเขาเชื่อใจในเทคโนโลยีการก่อสร้าง
สถาปัตยกรรมที่งดงามราวกับสวรรค์ไหนเลยจะกินที่พังมาเป็นอุปสรรคแก่ชีวิตพวกเขา
ได้ ความไว้วางใจในสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยพลังสมองในนามของวิทยาการ
สมัยใหม่จึงเป็นส่วนสำคัญที่พามนุษย์ไปสู่จุดจบในเหตุการณ์สึนามิ

น้ำกระเพื่อมเพียงเล็กน้อยจนเออสันขอบอ่างที่ชื่อว่า มหาสมุทรอินเดีย ส่งผลให้หญิงสาวที่อยู่ในชุดบิกินีสีฟ้าถูกกระแส น้ำจุดกระชากเธอออกมาจากสวรรค์เข้าสู่ห้วงนรกในยี่สิบนาที แต่เธอคงทรมานอยู่ไม่ถึงสิบนาทีเพราะศีรษะของเธอเข้าไปขัดต่อกับคานซีเมนต์ชั้นล่างของอาคารที่ปักซึ่งตั้งอยู่ข้างสระว่ายน้ำ ขาข้างหนึ่งของเธอก็พับย้อนมาข้างหน้า

เธออาจไม่รู้ตัวและอาจไม่เข้าใจ ความรู้สึกสุดท้ายของเธอ เต็มไปด้วยความหวาดกลัวและความงุนงงสงสัยว่าเกิดอะไรขึ้นที่นี้ ดวงวิญญาณของเธอที่ออกจากร่างกะทันหันอาจจะกำลังนั่งชม พระอาทิตย์ที่กำลังจะตกน้ำอยู่ในวันนี้

สามวันหลังสึนามิ ร่างกายอันเย็นชืดไร้ความอบอุ่นของเธอ เริ่มบวม บริเวณทรวงอกที่ชูด้วยน้ำหลุดลุ่ยเริ่มปริ ผิวหนังปริ จากแรงดันของของเหลวที่คั่งภายในเซลล์จนเห็นเส้นเลือดฝอย ที่มาหล่อเลี้ยง

(ขวัญยืน ลูกจันทร์, ๒๕๕๑, น. ๗๘-๗๙)

การตายที่กะทันหัน รวดเร็ว และน่ากลัวผลักดันมนุษย์ตกจากสวรรค์ที่ตัวเอง สร้างขึ้นสู่นรกที่ทุกข์ทรมาน การเปรียบเทียบมหาสมุทรแปซิฟิกกับอ่างที่น้ำเพียง กระเพื่อมเล็กน้อยแต่กลับสร้างความสูญเสียมหาศาลตอกย้ำถึงความกระจัดกระจาย ของมนุษย์ที่รื้ออ่านปรับเปลี่ยนสภาพธรรมชาติให้เป็นสรวงสวรรค์ของตน ในนาที่ที่ ธรรมชาติเพียงแคชยับตัวจึงไม่มีสิ่งใดปกป้องชีวิตอันเปราะบางของมนุษย์ได้แม้แต่ อาคารคอนกรีตที่สร้างจากความก้าวหน้าทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทันสมัย ก็กลับกลายเป็นสิ่งกีดขวาง กักขัง และคร่าชีวิตมนุษย์ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

สภาพศพชิ้นฮีดบวมปริเป็นสภาพที่เห็นได้บ่อยครั้งในเรื่องสั้นที่เล่าถึง การตายจากสึนามิ เพราะคือภาพแทนของความตายมหาศาลที่มนุษย์ไม่สามารถจัดการ กับการตายเหล่านั้นได้ในเวลาอันสั้น จึงมีศพมากมายบนชายหาด สงกกลืนคลื่นเหียน นำสะอิดสะเอียน ผู้คนมากมายเต็มชายหาด แต่มิใช่เพื่อใช้ชีวิตอย่างมีความสุขหรือ พักผ่อน หากแต่เพื่อเก็บกู้เศษซากชีวิต ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ธรรมชาติของการตาย”

ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์

ทุกทิศทางมีแต่ศพ ปะปนอยู่กับบรรดาสรรพสิ่งซึ่งแปรเปลี่ยนเป็นขยะ เศษไม้ ข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน ซากรถยนต์ และซากเรือ [...] ศพลอยเกลื่อนอยู่ทั่ว และเหล่าอาสาสมัครก็ลุยน้ำลงไป ลากกลับขึ้นตลิ่ง

[...] เขาเห็นศพมาแล้วนับร้อยๆ หรืออาจถึงจำนวนพัน ทุกก้าวเดินของวันนั้นเหมือนจะเหยียบลงเหยียดตัวศพ เขามาทันเห็นศพเกลื่อนที่เขาหลัก แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ สถานที่ซึ่งย่อยยับหนักที่สุดที่บ้านบางลึก, ก่อนถึงทางแยกเข้าบ้านน้ำเค็ม เขามาทันอาสาสมัครกำลังขนศพขึ้นจากคลองที่พาดผ่าน ถนนนั้นเป็นทางสัญจรเส้นใหญ่เสียบชายฝั่งในระยะห่างกว่าหนึ่งกิโลเมตร คลื่นกวาดเอารถทุกคัน พลัดตกจากถนน บ้านทุกหลังซึ่งเรียงรายอยู่สองฟาก อาคารโรงเรียนทั้งโรง เหลือไว้เพียงเสาธงยิบโตะ คลื่นกวาดทุกสิ่งทุกอย่างข้ามถนนไปอีกฟาก กระแสคลื่นเอ่อไกลขึ้นไปตามแนวคลอง และเมื่อมันสิ้นกำลังหวนคืนทะเล บรรดาทุกสรรพสิ่งเหล่านั้นก็ถูกกวาดลงมารวมอยู่ในสายคลอง เศษซากต่างๆ อัดแน่นกับตอม่อสะพานเชื่อมถนน กลายเป็นกำแพง และศพนับร้อยๆ ก็เกลื่อนรายอยู่ที่นั่น

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, ๒๕๕๑, น. ๑๔๒-๑๔๔)

“ธรรมชาติของการตาย” ตอกย้ำภาพของความกระจัดกระจาย สับสนและผิดที่ผิดทางของสิ่งต่างๆ ที่ครั้งหนึ่งเคยถูกจัดระเบียบไว้อย่างเป็นระเบียบ ถนนที่เคยกั้นระหว่างชายหาดและที่พักอาศัยซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อการเดินทางที่สะดวกสบายให้แก่มนุษย์ บัดนี้ไม่อาจทำหน้าที่ของมันได้อีกต่อไป รถที่เคยอยู่บนถนนก็ตกจากที่ที่เคยอยู่ บ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างก็ถูกหอบย้ายข้ามไปอีกฝั่งที่ตรงข้ามจากที่เคยถูกจัดระเบียบไว้ ไม่เหลือสิ่งใดที่คงความเป็นแบบแผนตามที่มนุษย์ได้สร้างหรือจัดสรรไว้เลยแม้แต่วิตของมนุษย์เอง

ภาพศพมนุษย์จำนวนมากที่ปะปนอยู่กับเศษซากปรักหักพังของข้าวของเครื่องใช้ที่มนุษย์ผลิตขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตแสดงถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์กับ

วัตถุประสงค์ของ ปกติแล้วมนุษย์จะถือตนว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่สูงส่งเพราะมีสติปัญญาและ ศักยภาพในการพัฒนา มนุษย์จึงจัดการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมรอบตัวเพื่อ การใช้ชีวิตของตนเอง ยิ่งมีความก้าวหน้าทางวิทยาการมากเท่าไร มนุษย์ยังคิดค้นและ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตนเองมากเท่านั้น การให้ภาพมนุษย์ตายและปะปน อยู่กับความพังทลายของสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจึงเป็นการบอกเป็นนัยถึงความไม่มีอำนาจ โดดเดี่ยวของมนุษย์ เพราะในที่สุดแล้วจุดจบของมนุษย์ก็ไม่ต่างกับวัตถุประสงค์ของที่มนุษย์ สร้างขึ้นแล้วหลงคิดว่าเหนือกว่าธรรมชาติเลย

ไม่เพียงแต่วัตถุประสงค์สร้างและร่างกายมนุษย์เท่านั้นที่อยู่ในสภาพไร้ ระเบียบและพังทลาย ธรรมชาติเองหลังเกิดสึนามิก็ถูกนำเสนอในภาพของความผิดปกติ ผิดที่ผิดทาง ดังเหตุการณ์ไม่มีปลาทรายหน้าหาดในช่วงเวลาที่ควรจะมี ในเรื่อง “ไม่มี ปลาทรายหน้าหาด” ของจิรภัทร อังศุมาลี โผนตัวละครเอกของเรื่องออกไปจับปลา ทรายทุกวันแต่สิ่งที่เขาได้กลับเป็นหมึกกล้วยทั้งๆ ถึงฤดูของปลาทรายแล้ว ภาพหมึก กล้วยหนวดสั้นที่จับได้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเล ที่นำเสนอผ่านภาพอาหารทะเลในโปสเตอร์การท่องเที่ยว สำหรับโผน “อ่าวคล้ายจะ เหมือนเดิม แต่เขามั่นใจว่าสิ่งที่เป็นหัวใจชิมช้อบายในทุกสิ่งซึ่งประกอบรวมกันเป็นอ่าว ที่เขาคุ่นขึ้นมาแต่เกิดมันหายไปแล้ว “สึนามิกวาดไปหมดเลย...กวาดปลาทรายไปด้วย” (จิรภัทร อังศุมาลี, ๒๕๕๐, น. ๒๕-๒๖)

การหายไปของปลาทรายในเรื่องไม่เพียงแสดงถึงการขาดหายของแหล่ง อาหารอันอุดมสมบูรณ์ แต่ยังหมายรวมถึงการหายไปของความรู้สึกและชีวิตจิตใจ ของผู้คนเหมือนที่ตัวละครรู้สึก ว่า “อ่าวที่เขาคุ่นขึ้นมาตั้งแต่เกิดได้หายไปแล้ว” ในเชิง สัญลักษณ์การหายไปของปลาทรายจึงอาจสื่อถึงความเชื่อมั่น ความวางใจที่ครั้งหนึ่ง ผู้คนเคยรู้สึกว่าพวกเขาเข้าใจวิถีของธรรมชาติและสามารถเรียนรู้เท่าทันธรรมชาติ เหมือนดังที่พวกเขารู้ว่าเมื่อไรจึงจะถึงฤดูของปลาทรายแล้วพวกเขาก็จะมาจับมันไป เป็นอาหาร แต่หลังเกิดสึนามิ ความรู้ ความมั่นใจต่างๆที่มนุษย์เคยมีต่อธรรมชาติก็ถูก พัดพาลินหายและพังทลายไปไม่ต่างกับสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ

การนำเสนอภาพแทนความตายและภาพท้องทะเลที่ย่อยยับ สับสน ผิดที่ผิด ทางที่ปรากฏในเรื่องสั้นเหล่านี้ส่วนหนึ่งคือการผลิตซ้ำภาพ ข่าวสารของเหตุการณ์

สึนามิที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ แต่บทบาทของเรื่องสั้นไม่ใช่การนำเสนอข้อเท็จจริงเหมือนข่าวหรือสารคดี การร้อยเรียงเหตุการณ์ในเรื่องสั้นจึงผ่านการเลือกสรรเพื่อสร้างความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ ภาพแทนความตายอย่างราพณาสูรและการปะปนของสิ่งต่างๆ อย่างไม่รู้ระเบียบจึงแสดงถึงความล้มเหลวของการพยายามจัดวางระบบระเบียบและปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของมนุษย์ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการทำลายกฎเกณฑ์ เหตุผล และความเจริญที่มนุษย์ใช้สร้างความชอบธรรมในการเข้ามาจัดสรรพื้นที่ทางธรรมชาติ เพราะมนุษย์คิดกับธรรมชาติบนพื้นฐานของการสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองจึงใช้อำนาจของวิทยาการเข้ามาจัดการกับธรรมชาติเสมอมา ภาพแทนการตายและความสูญเสียที่เกิดจากสึนามิที่ปรากฏผ่านเรื่องสั้นจึงนำไปสู่การหวาดวิตกตรึงตรองต่อมโนทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติตลอดจนมโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อความรู้ วิทยาการ และความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์เอง เพราะสึนามิได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าความรู้และความก้าวหน้าที่มนุษย์ผลิตคิดค้นและหวังนำพามนุษย์ไปสู่ความสุขสมบูรณ์ ไม่สามารถช่วยอะไรได้เลยยามเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้นมันยังกักขังมนุษย์ให้ติดอยู่ในซากปรักหักพังและเสียชีวิตอย่างเจ็บปวดมากขึ้น ซึ่งก็อาจเป็นเหมือนการยึดติดและยินยอมให้ความรู้ วิทยาการครอบงำมนุษย์จนละเลยธรรมชาตินั่นเอง

กลางบอกเหตุบอกชะตากรรม : ความ(ไม่)รู้ที่ตอบคำถามมากกว่าวิทยาศาสตร์

สึนามิเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทยมาก่อน ยามสายของวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงเป็นครั้งแรกที่คนไทยต้องเผชิญหน้ากับสึนามิ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความไม่รู้มากมายของผู้คนที่พบเห็นเหตุการณ์สึนามิ บ้างเล่าว่าคนลงไปจับปลาที่ชายหาดหลังเหตุปรากฏการณ์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว บ้างยืนดูด้วยตะลึงพรึงเพริด แต่เหนือสิ่งอื่นใดความไม่รู้จักสัญญาณเตือนภัยจากธรรมชาติของสึนามิเหล่านี้ก็ได้ทำให้ผู้คนที่ต้องประสบกับหายนะที่ยากอธิบาย

การตายของผู้คนจำนวนมากที่เกิดขึ้นในพื้นที่เดียวกัน เวลาเดียวกัน และนำสลดหดหู่เหมือนกัน โดยที่เขาเหล่านั้นไม่ได้รู้จักหรือมีความเกี่ยวข้องกันแม้แต่บ่อยนำไปสู่คำถามและข้อสงสัยว่าเพราะเหตุใดความรุนแรงทางธรรมชาติจึงเกิดขึ้นกับ

มนุษย์ ความไม่รู้จักปรากฏการณ์สึนามินำสังคมไทยไปสู่การสืบค้น อธิบายและหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าว จนอาจเรียกได้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับสึนามิเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมไทย ซึ่งหนึ่งในนั้นคือคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์และธรณีวิทยาที่กล่าวถึงการเกิดแผ่นดินไหวระดับรุนแรงจนทำให้เปลือกโลกเคลื่อนตัวและดูน้ำจากมหาสมุทรเข้าไปก่อนที่ปล่อยกลับออกมาด้วยพลังงานมหาศาล คำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ชุดนี้เป็นที่รู้จักกันดี แต่ทว่าสิ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้นกลับไม่เป็นเช่นนั้น

เรื่องสั้นที่เล่าถึงการตายจากสึนามิจำนวนหนึ่งได้พยายามตอบคำถามการตายจำนวนมหาศาลของมนุษย์ที่เกิดขึ้นพร้อมกันนี้ แต่ไม่ใช่ด้วยชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หากเป็นการใช้ลางบอกเหตุทั้งจากความฝัน ลางสังหรณ์ และลางจากธรรมชาติ “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งฝันฝั่งทะเลตะวันตก” ของเกริกศิษฏ์ พละมาตร์ (๒๕๕๑) เป็นเรื่องหนึ่งที่ใช้ลางสังหรณ์เข้ามาอธิบายเหตุการณ์สึนามิ และยังไปกว่านั้นแนวคิดสำคัญของเรื่องยังมุ่งสื่อถึงการที่ชะตากรรมเป็นเครื่องกำหนดชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ไม่อาจรู้หรือกำหนดอะไรได้เลยว่าจะจบชีวิตเมื่อไรหรืออย่างไร การเสนอแนวคิดดังกล่าวลดทอนความสำคัญของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาเพื่อปกป้องตนเองจากอันตรายทั้งปวง เพื่อให้ตระหนักในข้อจำกัดของตนเองที่มนุษย์มักมองข้าม

“ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งฝันฝั่งทะเลตะวันตก” ใช้ลางสังหรณ์เพื่อบอกถึงภัยร้ายแรงที่จะเกิดกับคนจำนวนมากที่บ้านน้ำเค็ม เรื่องใช้ลางบอกเหตุเป็นองค์ประกอบหลักเพื่อเกริ่นการณถึงภัยพิบัติที่กำลังจะมาและเกิดขึ้นเฉพาะสถานที่แห่งนี้ โดยให้ฉัน ตัวละครเอกพบเหตุการณ์แปลกประหลาดที่ไม่รู้ที่มาที่ไป เช่น

...รู้สึกถึงอะไรบางอย่างซึ่งหนักทึบ กดทับลงกลางกระหม่อม ก่อนความรู้สึกนั้นจะปลิวสยายเป็นเส้นสีดำนากมายเคลื่อนเป็นลอนคลื่นพลังกระจายภายในรถ-ถนนสายนี้ต้องคำสาป-เสียงพึมพำจากภายในดังอยู่นอกเหนือของการของฉัน”

(เกริกศิษฏ์ พละมาตร์, ๒๕๕๑, น. ๘๘)

ขณะฉันกำลังขับรถมองนั้นมองนี่ไปตามเรื่อง เสียงภายในประโยคเดิมกลับมารบกววนอีกครั้ง ครานี้มันวนเวียนอยู่หลายรอบ

จนรู้สึกหงุดหงิด อากาการกดทับบนขมับรุนแรง กระทั่งกลายเป็น
เส้นস্যายสีดำปกคลุมไปทั่วหมู่บ้าน ฉันไม่เข้าใจสัมผัสผัสประหลาดนี้
เลย จะว่าด้วยอาการเปลือยโผล่ให้ความคิดแปลกปลอมผ่านมาเล่น
งานก็ไม่ใช่วิสัย [...]

(เกริกศิษฏ์ พละมาตร์, ๒๕๕๑, น. ๙๐)

ตัวละครพบเหตุการณ์ที่เป็นเสมือนลางบอกเหตุ คือ การได้ยินเสียงพึมพำ
ในหัวขณะที่ยั้บรถผ่านถนนสายตะกั่วป่า และอาการ “กดทับ” บริเวณศีรษะที่สุดท้าย
กลายเป็นม่านมืดสีดำแผ่স্যายไปทั่ว เหตุการณ์นี้เกิดเฉพาะกับบริเวณหมู่บ้านน้ำเค็ม
อันเป็นที่ประสบเหตุสึนามิเท่านั้น “คลื่นสีดำ” ที่พล้วস্যายเป็นตัวแทนของลางร้ายที่กำลัง
เข้าปกคลุมหมู่บ้าน ยิ่งไปกว่าเสียงที่แว่วเข้ามาในสมองของตัวละครว่าถนนสายนี้
“ต้องคำสาป” ยังสื่อถึงความเชื่อเรื่องบาปเคราะห์ที่กำหนดชีวิตคน ซึ่งเป็นอำนาจที่อยู่
เหนือจากการควบคุมของมนุษย์ การใช้คำสาปและปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติเหล่านี้
มาสื่อถึงถึงการเกิดภัยพิบัติสึนามิจึงแสดงถึงความพยายามที่จะหาคำอธิบายการตาย
และหายนะที่เกิดกับผู้คนจำนวนมาก ซึ่งวิทยาศาสตร์ไม่อาจอธิบายได้

นอกจากลางสังหรณ์พิเศษที่เกิดขึ้นก่อนเกิดสึนามิแล้ว เรื่องยังเชื่อมโยง
ความสัมพันธ์ระหว่างลางสังหรณ์กับสึนามิเข้าด้วยกันอย่างตั้งใจ โดยให้ตัวละครนำ
เหตุการณ์แปลกประหลาดที่เกิดขึ้นกับตนเองมาปะติดปะต่อกันเข้าภายหลังจากเกิด
สึนามิแล้ว จนราวกับเป็นการยืนยันว่าเสียงเตือนจากสึนามิได้ส่งผ่านมาถึงตลอดเวลา
แต่ความไม่รู้ต่างหากที่ทำให้ไม่ตระหนักรู้

พลันปรากฏการณ์ประหลาดตลอดหลายเดือนที่เคลื่อนผ่าน
ไปกลับมาจู่โจมฉันอีกครั้ง เป็นเหตุการณ์เคลื่อนไหวที่คล้าย
ภาพยนตร์กลับมาฉายเวียนซ้ำอีกครั้ง แต่ถูกตัดต่อเฉพาะตอนที่
ขึ้นตรงกับสถานการณ์ปัจจุบัน แรงกดทับบนขมับ เสียงประหลาด
นั้น คำพูดพิกลกับชาวบ้านน้ำเค็ม หมาตัวโปรดซึ่งเกิดกลัวทะเล
ขึ้นมากะทันหัน ภาพน้องชายยืมรถไปต่างจังหวัด โดยทิ้งรถเครื่อง
ผูกพันฉันไว้ให้ฉันไปเยี่ยมแม่ที่บ้านลุ่มสลาลิกาซึ่งอยู่ในอำเภอ

ท้ายเหมือน ภาพไหลมาบรรจบที่รถเครื่องซึ่งขึ้นมาเสียบนเนินแห่งนี้
พอดีพอดี

(เกริกศิษย์ พละมาตร์, ๒๕๕๑, น. ๙๔)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าตัวละครไม่รู้ความหมายของเหตุการณ์แปลกประหลาด
หรือลางบอกเหตุที่เกิดขึ้นกับตนเองแต่อย่างใดจนเมื่อได้เห็นภาพเหตุการณ์สีนามิกับตา
จากเนินสูงที่รถเครื่องของเขามาเสียบตรงนั้นพอดี เขาจึงได้เชื่อมโยงเรื่องราวทั้งหมด
และเข้าใจถึงการสื่อสารจากธรรมชาติที่บอกว่าเหตุการณ์ร้ายแรงกำลังจะเกิดขึ้น

การไม่เข้าใจเหตุการณ์แปลกประหลาดที่เกิดขึ้นกับตัวละครในเรื่องสื่อถึงวิธี
คิดของมนุษย์ที่ใช้ระบบเหตุผลเพื่อแสวงหาความรู้และความจริงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ
การหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์ การมองโลกแบบวิทยาศาสตร์คือการพยายามทำ
ความเข้าใจโลกโดยแยกเป็นส่วน ๆ เช่น วิชาธรณีวิทยาจะศึกษาชั้นหิน ดินและการเคลื่อนที่
ของเปลือกโลก สมุทรศาสตร์จะศึกษาชีววิทยาและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทะเล หรือ
ในแง่ของวิทยาศาสตร์การแพทย์เองก็แยกศึกษาเป็นระบบประสาท หัวใจ ทางเดิน
อาหาร ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแสดงถึงการมองโลกแบบแยกส่วนที่ถูกพัฒนาขึ้นในนามของ
วิทยาศาสตร์และความเจริญก้าวหน้า ตรงข้ามกับความรู้ของชุมชนบุพกาลหรือ
ความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่จะมองโลกในแบบองค์รวม เช่น ในนิทานน้ำท่วมโลกของ
ชนเผ่าไท โลกมนุษย์กับแดนหรือบนฟ้าจะดำรงอยู่อย่างสัมพันธ์กัน ติดต่อกัน หรือ
ในภูมิปัญญาของชาวปกากะญอที่พวกเขาจะรู้จักชื่อต้นไม้ทุกชนิดรอบตัว รู้ประโยชน์
และสรรพคุณของมันจากการสังเกตและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติในชีวิตประจำวัน
ความแตกต่างของการมองโลกและการทำความเข้าใจโลกและธรรมชาติดังกล่าว
อาจสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดในเรื่องสั้นและเหตุการณ์สีนามิเองว่าบางที
อาจเป็นเพราะการมองโลกด้วยสายตาแยกส่วน แยกความเป็นมนุษย์ แยกความเป็น
ธรรมชาติ จึงทำให้มนุษย์ไม่เข้าใจธรรมชาติ และความรู้ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติ
มากมายก็ไม่อาจตอบบางคำถามได้ เช่น คำถามว่าเพราะเหตุใดผู้คนจำนวนมากจึงต้อง
มาตายพร้อมกันในเหตุการณ์สีนามิเช่นนี้

ลางบอกเหตุในเรื่องสั้น “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนผั่งทะเล
ตะวันตก” จึงทำหน้าที่อธิบายในสิ่งที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้ นั่นคือ ในระดับ

เนื้อหาในเรื่องกลางบอกเหตุทำหน้าที่อธิบายการเกิดภัยพิบัติว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดกับบริเวณบ้านน้ำเค็มรุนแรงกว่าที่อื่น และเพราะเหตุใดตัวละครจึงรอดจากภัยพิบัติมาได้ ในระดับความหมายที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์สึนามิกลางบอกเหตุในเรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นถึงการถูกกำหนดไว้แล้วของชะตากรรมของผู้คนในหมู่บ้านน้ำเค็ม เป็นชะตากรรมที่มนุษย์ไม่อาจเปลี่ยนแปลงหรือฝืนได้ และการจะเข้าใจชะตากรรมก็ไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยชุดคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์

เรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่พยายามอธิบายการเกิดสึนามิด้วยความฝันบอกเหตุก็คือ เรื่อง “น้ำเข้าใต้ถุน” ของรัตนชัย มานะบุตร (๒๕๕๑) ความฝันของแม่ในเรื่องเป็นกลางบอกเหตุสึนามิ โดยให้สิ่งที่แม่เห็นในฝันแม่นยำไม่ผิดเพี้ยนกับความจริงที่เกิดขึ้น

ราวกับว่าแม่ได้กลิ่นอนาคต...

แม่ฝันว่าแม่กับเพื่อนสวมชุดดำนั่งรถยนต์เต็มกระบะเดินทางไปงานศพที่วัด ทุกคนยกโบหน้าเศร้าสลดและด้วยความสงสัย และฝูงชนที่แห่กันไปที่วัดมีทุกชาติทุกภาษา

ไปงานศพใครกันก็ไม่รู้?

แม่ได้กลิ่นศพตอนสวมเสื้อดำก่อนออกเดินทาง

“งานศพคนทั้งโลก” ใครคนหนึ่งเอ่ย

ที่วัดเสียงร้องระงมไปทั่ว ทุก ๆ ครั้งชั่วโมงมีรถยนต์ขนศพเต็มคันมาส่ง มีหอมผมแดงคนตั้งและอาสาสมัครตรวจดี.เอ็น.เอ. ทุกๆ จะจะมีคนมาขอถ่ายรูปร่วมกับศพ ศพที่ตรวจดี.เอ็น.เอ. และฝังไมโครชิพแล้วจะถูกคืนชีวิตให้ พวกเขาลุกขึ้นยืนทั้ง ๆ ที่เนื้อตัวเต่งตึง ร่วมถ่ายรูปหมู่ ถ่ายรูปเสร็จทุกศพต่างเอ่ยปากขอบคุณเสียงที่เปล่งออกไม่เต็มเสียงนักเพราะในปากของพวกเขา มีแต่น้ำ [...] น่าสงสารศพที่ไม่มีญาติมารับ พวกนี้ถูกบังคับให้เดินไปหลังวัด มีรถแทรกเตอร์กำลังขุดหลุมขนาดใหญ่ยาวเหยียด เตรียมฝังเพราะศพมากเกินไปไม่มีที่เก็บ [...]

(รัตนชัย มานะบุตร ๒๕๕๑, น. ๑๑)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในฝันของแม่ก็คือเหตุการณ์
สินามิ เป็นภาพการเคลื่อนย้ายและการจัดการศพซึ่งมีจำนวนมาก ซึ่งในขณะที่เกิดเหตุ
นั้นศพผู้เสียชีวิตจะถูกนำไปรวมไว้ที่วัดย่านยาวเพื่อทำการพิสูจน์ดี.เอ็น.เอ.และฝังไมโครชิพ
ให้แก่ศพอย่างต่อเนื่อง ความฝันของแม่ในเรื่องจึงซ้อนทับกับเหตุการณ์จริง เป็นเหมือน
นางบอกเหตุว่าจะเกิดการตายครั้งมหึมาที่ในฝันใช้ว่า “งานศพของคนทั้งโลก”
ส่วนที่ต่างกับความจริงก็คือการที่ในความฝันศพมีชีวิต พุดคุย และเดินได้เอง

การให้ศพมีชีวิตอีกครั้งนั้นเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่าการตายจากสินามิ
เป็นการตายสองระดับ คือ การตายที่หมายถึงการหมดลมหายใจจากเหตุการณ์
ดังกล่าว กับการตายในแง่การสูญเสียความเป็นอัตบุคคลเพราะการตายจากสินามิ
มีจำนวนมหาศาลและรุนแรงจนสภาพศพไม่อาจแยกให้เห็นความแตกต่างของบุคคลได้
แต่การฝังไมโครชิพและการตรวจดี.เอ็น.เอ.ได้มอบความหมายในเชิงอัตบุคคลให้แก่
ผู้ตายอีกครั้ง เพราะเราจะรู้ว่าผู้ตายคือใคร เชื้อชาติไหน

นอกจากความฝันที่ให้ศพมีความมหัศจรรย์พุดคุย มีชีวิต เดินเห็นได้ไม่ต่างกับ
คนจะเป็นนางบอกเหตุก่อนการเกิดสินามิแล้ว ความฝันของแม่ใน “น้ำเข้าใต้ถุน”
ยังได้เล่าถึงนางบอกเหตุจากอดีตอันไกลโพ้น ราวกับเป็นสารเตือนจากธรรมชาติก่อน
ที่หายนะครั้งใหญ่จะเกิดขึ้น

แม่กลับมาพร้อมความมืดและกลิ่นศพไฟจากรถสว่างและ
ว่างเปล่าจนน่ากลัว พบหญิงชรายืนโอบมืออยู่ข้างทาง แกมริฐปร่าง
ผอม หลังงอข้อมุ่ รถยนต์จอดรับและดึงแกขึ้นนั่งท้ายกระบะร่วมกับ
คนอื่น ๆ แกบอกขออาศัยไปครึ่งทาง ถึงเชิงเขาให้จอด แกของลง

“ยายจะไปไหน” เพื่อนแม่ถาม

“ยายจะขึ้นเขา”

“ขึ้นทำไม บ้านยายอยู่บนนั่นหรือ?”

“ไม่...ยายหนีคลื่นยักษ์”

“คลื่นยักษ์มันผ่านไปแล้ว คนตายเกลื่อน”

“ผ่านไปแล้วแต่มันยังมีอีก...”

“โอ้...แค่นี้ยังไม่พออีกสิ!”

“ใช่...จำข้าไว้ ให้อพยพขึ้นภูเขา”

“ยายรู้ได้ไง?”

“ทำไมไม่รู้...สมัยก่อนยังถล่มเมืองทั้งเมืองให้จมลงสู่ทะเล
อยากรู้มัยล่ะว่ามีเมืองอะไรบ้าง”

รถจอดตรงเชิงเขา หุบเขาขรุขระลง ดูแค่อยๆเดิน ภูเขา
ตระหง่านตัดขอบฟ้า โดยมีกลุ่มดาวโถงอยู่หลังจาก เลขภูเขาอีกด้าน
เป็นทะเลอันดามันอันกว้างใหญ่ไพศาล แล้วยายก็หายไปในความมืด

(รัตนชัย มานะบุตร, ๒๕๕๑, น. ๑๓)

เหตุการณ์ในตัวอย่างต่อเนื่องจากการไปร่วมงานศพของคนทั้งโลกใน
ความฝันเดียวกัน คำเตือนจากหญิงชราในความฝันเป็นลางบอกเหตุเช่นเดียวกับภาพ
บุพนิมิตเกี่ยวกับงานศพและการจัดการศพที่ต้องตรวจดี.เอ็น.เอ. และฝั่งไมโครชิพ การให้
ผู้พยากรณ์เหตุการณ์ในฝันเป็นหญิงชราลึกลับที่มุ่งหน้าสู่ยอดเขาในยามวิกาลให้ภาพ
ของความคลุมเครือ ไม่มีที่ไปที่ไป แสดงถึงการสื่อสารจากอดีต คำบอกเล่าจากปาก
หญิงชราไม่ต่างกับตำนานหรือนิทานปรัมปราซึ่งมนุษย์ไม่เคยใส่ใจ เช่นกันกับตัวละคร
แม่ในเรื่อง แม่ฝันถึงเหตุการณ์เหล่านี้ก่อนที่สึนามิจะซัดเข้าฝั่งทะเลภูเก็ต แต่ความหมาย
ของมันก็ล่องลอยไปเหมือนหญิงชราที่หายลับไปในความมืด ความฝันของแม่ไม่ได้มี
สิ่งใดมากไปกว่าเรื่องเล่าแลกเปลี่ยนในหมู่ชาวบ้านก่อนจะหลงลืมไป สึนามิยังคง
เกิดขึ้นและสร้างความสูญเสีย

บทบาทของลางบอกเหตุในเรื่องสั้น “น้ำเข้าใต้ถุน” คล้ายคลึงกับเรื่อง
“ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งผืนฝั่งทะเลตะวันตก” นั่นคือส่งสัญญาณที่มนุษย์
ไม่อาจเข้าใจหรือแปลความหมายได้ แต่ในเรื่อง “น้ำเข้าใต้ถุน” พิเศษกว่าตรงที่นอกจาก
ลางบอกเหตุที่เป็นความฝันแล้วยังปรากฏลางบอกเหตุจากธรรมชาติ เช่น การอพยพ
เคลื่อนย้ายของมด ตะเข็บ ตะขาบที่หนีขึ้นต้นไม้ และพบเจอเต่าทะเลริมชายหาด
แต่มนุษย์ก็ยังคงไม่ใส่ใจ เพราะมนุษย์ยังเชื่อมั่นในธรรมชาติและความรู้ของตน หรือ

ในอีกนัยหนึ่งการไม่อาจสื่อสารหรือเข้าใจความหมายของลางบอกเหตุได้นั้นอาจเป็นเพราะชะตากรรมที่อยู่เบื้องหลังมนุษย์นั้นยิ่งใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ ดังนั้นไม่ว่าลางบอกเหตุจะถูกส่งมาเท่าไร มนุษย์ก็ยังคงต้องประสบกับโชคชะตาเช่นเดิม

“รอย” ของสมลักษณ์ สุกุลวงศ์ (๒๕๕๑) เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงลางบอกเหตุเช่นกัน แต่ลางบอกเหตุในเรื่องนี้จะสื่อถึงการตายที่จะเกิดกับคนคนเดียว ต่างกับเรื่องสั้นสองเรื่องที่น่ามาข้างต้น เรื่องเล่าถึงตัวละครเขาและเอียนซึ่งประสบเหตุสึนามิ เขารอดจากสึนามิมาได้เพียงเพราะไม่ได้เข้าไปค้างคืนที่หน้าหาดวันนั้น ในขณะที่เอียนเพื่อนของเขาเสียชีวิต หลังการตายของเอียน เขาได้นึกถึงคืนก่อนที่เอียนจะเสียชีวิตและก่อนเกิดสึนามิ เอียนพยายามบอกถึงความรู้สึกแปลก ๆ ของตน ตั้งแต่ไม่รู้ว่าเรื่องเหมือนก่อน รถเบรคมีปัญหา หาซื้อของที่ต้องการไม่ได้ และยังสะดุดเหล็กฉากบาดขาทั้งหมดเป็นเหมือนลางบอกเหตุก่อนที่เกิดขึ้นก่อนเอียนจะจากไป

การใช้ลางสังหรณ์ผูกโยงเข้ากับการตายเป็นชุดคำอธิบายที่ปรากฏมาเนิ่นนานในสังคมไทย ลางสังหรณ์ทำหน้าที่เหมือนคำพยากรณ์ล่วงหน้าว่าต้องเกิดเรื่องร้ายแรงขึ้น การนำลางสังหรณ์มาเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายความตายจากสึนามิในสวนเฉพาะบุคคลจึงเป็นความพยายามที่จะเชื่อมโยงสึนามิเข้ากับสิ่งที่คุ้นเคยของสังคมไทยนั่นคือลางบอกเหตุก่อนตาย อีกทั้งยังเพื่อเป็นคำอธิบายว่าเพราะเหตุใดบุคคลนี้จึงต้องตายในเหตุการณ์ดังกล่าว ลางทำหน้าที่การกำหนดไว้แล้วโดยชะตากรรม

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมคนจำนวนมากจึงตายพร้อมกันได้อย่างรวดเร็วและง่ายตาย ไม่สามารถบอกได้ว่าทำไมคนนั้นจึงตาย ในขณะที่อีกคนไม่ตาย แต่ลางสังหรณ์สามารถเติมเต็มช่องว่างของคำถามเหล่านั้น การใช้ลางสังหรณ์มาช่วยอธิบายจึงตอบสนองด้านจิตใจของมนุษย์ผู้สงสัยในชะตากรรมได้ว่า ในการตายแต่ละครั้งมักมีคนที่ถูกเลือกอยู่ก่อนแล้วเสมอ แต่มนุษย์มักไม่รู้ว่าใครจะถูกเลือก “รอย” ในชื่อเรื่องจึงเป็นทั้งร่องรอยของคลื่นสึนามิที่ทิ้งไว้แต่ความเสียหาย ร่องรอยของลางสังหรณ์ที่พยายามจะสื่อสารกับมนุษย์ และรอยของชะตากรรมที่ถูกขีดไว้แล้ววนชีวิตของแต่ละคนว่าใครคือผู้รอดและผู้จบชีวิต

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่าเรื่องสั้นใช้กลางบอกเหตุเพื่อสื่อถึงการเกิดเหตุการณ์
สึนามิทั้งระดับบุคคลและภาพรวมของพื้นที่ประสบภัย เป็นการปรากฏตัวของความเชื่อ
ซึ่งเป็นความรู้อีกชุดหนึ่งที่ถูกเหตุผลและความเป็นวิทยาศาสตร์ทับตลอดมา แต่ใน
โมงยามของความสูญเสียที่เหตุผลและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่อาจเยียวยาความรู้สึก
หรือจิตใจมนุษย์ นักเขียนจึงเลือกใช้กลางบอกเหตุเพื่อเชื่อมโยงกับชะตากรรม เป็น
การตอกย้ำความรู้อำนาจของมนุษย์ เพราะแม้มนุษย์จะล็งสมองค์ความรู้ ความเจริญ
ก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากเพียงใด แต่สิ่งเหล่านั้นก็ไม่อาจทำให้มนุษย์เข้าใกล้ธรรมชาติ
ได้เท่ากับสัญชาตญาณหรือลางสังหรณ์

เรื่องสั้นสึนามิเหล่านี้ไม่ได้มุ่งที่จะลดทอนความน่าเชื่อถือของระบบเหตุผล
หรือวิทยาศาสตร์ แต่การเลือกใช้กลางบอกเหตุในเรื่องแทนที่วิทยาศาสตร์เป็นไปเพื่อ
แสดงให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์ไม่ใช่คำตอบเดียวหรือไม่ใช่คำตอบสุดท้ายที่จะเติมเต็ม
ความเข้าใจโลกและชีวิตของมนุษย์ เพียงแต่มนุษย์มักให้คุณค่ากับเหตุผลและ
วิทยาศาสตร์จนละเลยชุดความรู้อื่นๆ

พระ(เจ้า)ไม่ช่วย! มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่ช่วย

ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ ยามใดที่มนุษย์มีปัญหาหรือประสบ
ความทุกข์ใจ มนุษย์จึงมักเลือกที่จะพึ่งพิงศาสนา แต่ทว่าสิ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้นที่เล่า
ถึงการตายจากสึนามิกลับไม่เป็นเช่นนั้น บทบาทของศาสนาที่มีต่อสึนามินั้นแตกต่าง
ออกไปจากสิ่งที่เราคุ้นเคย นั่นคือ ศาสนาไม่ได้รับบทบาทของผู้เยียวยาจิตใจของ
ผู้สูญเสียอย่างที่ผู้คนคาดคิด แม้เรื่องสั้นที่พูดถึงศาสนากับความตายจากสึนามิจะ
ปรากฏไม่มากแต่การปรากฏอยู่ก็แสดงถึงนัยยะสำคัญสำคัญที่น่าสนใจ

“การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริณ” ของศิริวร แก้วกาญจน์ (๒๕๕๖) ได้นำเสนอภาพของศาสนาในฐานะระบบแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกันเป็น พุทธ คริสต์
อิสลาม ฯลฯ ศาสนาก็ไม่ต่างกับระบบแบ่งแยกอื่น ๆ ที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อแบ่งความ
เป็นเขา ความเป็นเรา จนนำไปสู่สงครามศาสนาที่เกิดขึ้นตั้งตั้งแต่อดีต เรื่องสั้นตั้งใจ
แสดงให้เห็นว่าระบบแบ่งแยกแม้จะเป็นเรื่องของศรัทธาศาสนาก็ไม่มีความสำคัญ
เลยเมื่อเกิดสึนามิ เพราะสึนามิได้นำทุกคนไปสู่ความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

เรื่องเล่าถึงสถานการณ์หลังเกิดสึนามิที่ทุกสรรพสิ่งถูกดูดดึงไปส่งลอยอยู่ในท้องทะเล

คุณเป็นใคร? นี่มันทะเลของข้านะ อย่าเข้ามาใกล้ฉันนะ พวกเศรษฐีอย่างแกควรออกไปให้พ้น จงเชื่อพระเยซู! เลือกผมสักคนนะครับ พ่อจ๋า พ่อจ๋า พ่อจ๋า พุทไธ้ จงยำเกรงพระเยซู! รับรองผมจะขจัดความยากไร้ให้ท่านได้ภายใน อัลลลอฮ์! หนึ่งวัน แกควรถามตัวเองว่าเป็นใครมาจากไหน พุทไธ้ พุทไธ้ พุทไธ้ เพราะนี่มันบ้านผม ปู่ย่าตายายผมอยู่ที่นี่มาเป็น นี่เธอ ฉันจะบอกอะไรให้ ร้อยๆ ปีแล้ว เข้ามาใกล้ ๆ ฉันหน่อยสิ เห็นหนุ่มผมของคนนั้นไหม นั้นไง พุทไธ้ พุทไธ้ พุทไธ้ อะอ้า! ที่แท้แกเป็นชาวประมงกระจอกงอกงอยนี่เอง แม่จ๋า แม่จ๋า แม่จ๋า ออกไปห่างๆ ฉันนะ ออกไป! จงเชื่อพระเยซู ไม่งั้นฉันจะให้คนของฉันโยนแก่ออกไปข้างนอก ลูกจ๋า ลูกจ๋า ลูกจ๋า แม่อยู่ที่นี่ อัลลลอฮ์! อัลลลอฮ์! จงเชื่อพระเยซู! จงยำเกรงพระเยซู! ออกไป! ไถ่บาปให้ท่าน ออกไป! นั่งใส่นั่งริมหาด นั่งหมอนวดสกปรก เจ็บๆ กันเสียทีซีไวย้! ไม่รู้รู้อะไร ฉันคือเจ้าของโรงแรมและเจ้าของทรายทุกเม็ดบนหาดแห่งนี้ ออกไปห่าง ๆ ฉันได้ไหม ข้ากำลังพักผ่อน ฉันไม่อยากแปดเปื้อนเพราะแก! เจ็บๆ กันเสียทีซีไวย้! ที่รักฉันอยู่ที่นี่ ที่รักฉันอยู่ที่นี่... ออกไปห่าง ๆ ฉันได้ไหม ไ้พวกแขกหัวขาว ไอ้! พระเจ้าอย่ามายุ่งกับฉันนะ ไอ้ ลูกแม่ นั้นไม่ใช่ฉลามหรอกไม่ต้องกลัว ไอ้ แม่จ๋า ไม่ใช่ฉลามหรอก ไอ้ ไอ้ เอ็งมันพวกนอกศาสนา ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องกลัว สมุนของซาตาน อรหังสัมมาสัมพุทโธภักควา อรหังสัมมา ช่วยฉันด้วย! นี่ใจฉันมีเงินนะ ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใด ๆ ที่ชาวโลกรวมทั้งเทวดา มาร พรหม หมูสัตว์ เห็นไหมเงินของฉัน ช่วยฉันด้วย! ออกไปให้พ้น! ไอ้พม่าข้าศึก แกมันแรงงานต่างด้าวราคาถูก ปีนขึ้นต้นไม้พรวัวเร็ว ๆ เข้า ออกไป วิ่งขึ้นเนินเขาเร็ว ๆ ไอ้หม่อง ปีนขึ้นไป ขึ้นไปอีก ฉลาม! แรงงานต่างด้าวสกปรก

ฉลาม! ขึ้นไปอีก ฉลาม! ฉลาม! หุบปากเดี๋ยวนี้นะ ข้ามาจากอเมริกา
นะโว้ย...

(ศิริวร แก้วกาญจน์, ๒๕๕๑, น. ๖๙- ๗๐)

ข้อความเหล่านี้จำลองเสียงซึ่งแซ่จากความวุ่นวายที่ผู้เคราะห์ร้ายหลายเชื้อชาติ ศาสนาต้องมาเสียชีวิตรวมกันในท้องทะเลที่ไม่หลักเขตแดนและกว้างไกลจรดขอบฟ้า พื้นที่ของทะเลเป็นสัญลักษณ์ของการไร้อาณาเขตและการแบ่งแยก เพราะแม้แต่ฟ้า ก็ยังมองเห็นมาบรรจบกับท้องทะเลได้ ย่อหน้าข้อความที่ยกมาก็เช่นกัน เป็นแหล่งรวมสรรพเสียงและถ้อยคำมากมายที่ไม่ต่อเนื่องกันเหมือนระบบสื่อสารหรือการเขียนปกติ ยิ่งไปกว่านั้นเบื้องหลังถ้อยคำต่าง ๆ ยังแฝงด้วยอคติ ค่านิยม และความคิด ความเชื่อของคนมากมาย เช่น น้ำมันทะเลของข้า เพราะน้ำมันบ้านของผม ไ้พวกแบกหัวขาว ไ้พวกพม่าข้าศึก ฯลฯ ถ้อยคำเหล่านี้ล้วนแฝงไว้ซึ่งการแบ่งแยกกีดกันและการดูถูก แต่ทว่าเรื่องได้ทำให้ถ้อยคำเหล่านี้เป็นเพียง “กระแสเสียงอ้ออิงอลอยู่ในหูของเธอ [...] อาริญาพยายามดักจับความหมายจากสรรพสำเนียงเหล่านั้น แต่ความพยายามของเธอคล้ายว่าจะสูญเปล่า” (ศิริวร แก้วกาญจน์, ๒๕๕๑, น. ๖๙) อาริญาเป็นหญิงสาวชาวมุสลิมซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง และสำหรับเธอที่ได้ยินเสียงซึ่งแซ่ดังกล่าว ถ้อยคำเหล่านั้นได้สูญเสียความหมายแล้วอย่างสมบูรณ์เพราะเป็นเสียงอ้ออิงที่ฟังไม่ได้ศัพท์ การให้เสียงมากมายที่ไม่อาจสื่อสารหรือสื่อความหมายนี้ แสดงให้เห็นถึงการไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิงของของระบบแบ่งแยกกีดกันที่มนุษย์กำหนดขึ้นมา ซึ่งในที่นี้รวมถึงศาสนา

จากตัวอย่างจะเห็นว่าคำอุทานหรือการเปล่งพระนามของศาสดาไม่ว่าจะในศาสนาไหนก็ไม่อาจสื่อความหมายใดได้เลยเนื่องจากถูกนำไปเชื่อมต่อกับระบบไวยากรณ์ที่ไร้ระเบียบสับสน ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อถูกนำไปรวมกับถ้อยคำที่แบ่งแยกฐานะชนชั้น เชื้อชาติ การร้องเรียกหาศรัทธาทางศาสนาจึงกลายเป็นระบบแบ่งแยกอีกระบบหนึ่งไปทันที ภาพของศาสนาในเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงไม่ใช่ศูนย์รวมจิตใจที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้มนุษย์อีกต่อไป

การร้อยเรียงข้อความที่ไม่ต่อเนื่อง ถูกฉีกขาดและกระจัดกระจายนี้ไม่เพียงเป็นตัวแทนของความสูญเสียที่กระจัดกระจาย พังทลายทุกสิ่งของสินามิ แต่การเป็น

ข้อความที่ไร้ความหมายและไม่สื่อสารนี้ยังตอกย้ำความไร้สาระของระบบแบ่งแยกต่าง ๆ ที่อยู่ในเนื้อหาของข้อความเอง ซึ่งระบบเหล่านั้นก็ถูกทำลายลงเช่นกันภายใต้ข้อความที่แตกหักเหล่านี้

สาระสำคัญของเรื่อง “การเดินทางไกลครั้งแรงของอาริญา” คือการแสดงให้เห็นว่ามนุษย์เป็นอิสระจากระเบียบและกฎเกณฑ์ที่กำหนดแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกัน แต่มนุษย์มักจะหลงยึดติดในข้อกีดกันเหล่านั้น ทำให้มนุษย์ชาติไม่อาจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในตอนจบของเรื่องอาริญาเลือกที่จะล่องลอยไปสู่หมู่เกาะมัลดีฟส์พร้อมกับหนุ่มสแกนดิเนเวียนที่เพิ่งช่วยเธอจากฝูงปลาทะเลที่กำลังจู่โจมเธอ แทนที่จะเลือกทำร่างกายให้เป็นจุดเด่นเพื่อให้คนบนเฮลิคอปเตอร์มองเห็นแล้วพาเธอกลับไปยังเกาะกลางทะเลอันตามัน การตัดสินใจเดินทางสู่ความไร้ฝันอย่างเรียบง่ายและทอดทิ้งเกาะที่คุมขังเธอมาทั้งชีวิต เป็นคำตอบที่บอกใ้ให้มนุษย์ปลดตัวเองออกจากพันธนาการที่คุมขังมนุษย์ไว้ ไม่ว่าจะเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ การแบ่งแยกระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเมื่อมนุษย์ยอมรับความแตกต่าง ไม่แบ่งแยกความเป็นเรากับความเป็นอื่นแล้ว มนุษย์ก็จะพบกับความสุขแม้ในเวลาที่ทุกข์ที่สุด

ในส่วนของศาสนาพุทธ ปรากฏเรื่องสั้นที่เล่าถึงพฤติกรรมอันชวนเสื่อมศรัทธาของพระสงฆ์ที่หาผลประโยชน์จากศพ ดังปรากฏแทรกไว้ในเรื่อง “ธรรมชาติของการตาย” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ (๒๕๕๑)

ตอนนั้นเองที่เขาสังเกต ศพมีสร้อยเส้นเล็ก ๆ ห้อยคอ พระองค์จิวเป็อนโคลน พระกระชากขาดติดมือ อีกมือล้วงลงในย่าม ตัดแว่นขยายที่ใช้ส่องพระออกมา ท่านใช้นิ้วลูบ ๆ คว้าโคลนตรงองค์พระออกแล้วยกขึ้นส่อง

“พระปลอม! ถึงว่า ทำไมตาย”

ท่านบนพื้มพำ หย่อนสร้อยลงไว้ในย่าม พลังลูกยีนมองไปรอบๆ แล้วทำท่าออกเดิน

“ท่าน...มาช่วยกันก่อน” อาสาสมัครร้องลั่น

พระเหมือนไม่ได้ยิน เดินหลบหลีกกองเศษซากอาคาร ก้ม
มองบางจุดและไปต่อ

เขานิ่งมองตามหลังพระเหมือนงงๆ ขณะที่อาสาสมัครถึง
ชั้นเด็ดดาด

“พระท่าอะไรวะ” สบถสั้น, [...]

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, ๒๕๕๑, น. ๑๗๓-๑๗๔)

พระในเรื่องแสดงอาการปฏิกิริยาเหมือนพระทั่วไป กล่าวบทแผ่เมตตาแก่ศพแต่
ขณะเดียวกันก็ฉวยคว้าทรัพย์สินจากศพและไม่สนใจคำร้องขอให้ช่วยของอาสาสมัคร
กุกัย การแสวงหาทรัพย์สินจากศพนี่เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง จริงอยู่ว่าในเรื่องไม่
ได้ระบุว่าพระที่เป็นตัวละครนี้คือพระในพุทธศาสนาจริง ๆ หรือเป็นเพียงชายที่แต่งกาย
เลียนแบบพระ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่การเลือกเล่าเรื่องราวความทุกข์เหล่านั้นมากกว่า
ที่จะเล่าถึงแง่มุมของพระสงฆ์ที่น่าเลื่อมใสศรัทธาหรือเล่าถึงการเป็นที่พึ่งของผู้คนใน
ยามทุกข์ยากและเคว้งคว้าง

ในขณะที่เรื่องสั้นนำเสนอภาพของศาสนาว่าไม่ใช่ทางออกที่จะนำพามนุษย์
ให้พ้นจากความทุกข์ ความตาย และความสูญเสีย เรื่องสั้นก็ได้แสดงให้เห็นว่าแท้จริง
แล้วพลังที่จะเยียวยาความบอบช้ำของมนุษย์ได้นั้นกลับอยู่ที่มนุษย์เอง นั่นคือความ
เอื้ออาทรและความเข้าใจที่มนุษย์จะหยิบยื่นให้กันดังในเรื่อง “ชายโดดเดี่ยวผู้ยืนหันหลัง
ให้คลื่นสึนามิ” ของจิรภัทร อังคุมาลี (๒๕๕๐) ซึ่งเล่าถึงความเจ็บปวดของแม่ที่สูญเสีย
ลูกชายไปในเหตุการณ์สึนามิ แม่เก็บตัวเองอยู่แต่ในห้อง เผ่าดูภาพสารคดีเกี่ยวกับ
เหตุการณ์สึนามิ ซึ่งแม้เวลาจะผ่านไปสิบเดือนแล้วแต่แม่ก็ยังคงทำพฤติกรรมเดิม ๆ
ซ้ำอยู่ ลูกสาวเฝ้ามองแม่ด้วยความห่วงใย เธอกับพ่อเฝ้ารอวันที่แม่กลับมาเป็น
เหมือนเดิมอย่างเข้าใจ

เช่นกันกับในเรื่อง “ไอ้ขาว” ผลงานของจิรภัทร อังคุมาลี (๒๕๕๐) ในรวมเรื่องสั้น
เปลือก เช่นเดียวกัน “ไอ้ขาว” เสนอวิธีการรับมือกับความเจ็บปวดและความสูญเสียจาก
จากสึนามิด้วยการต่อสู้ เห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในเรื่องตัวละคร
ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิมีทั้งคน สัตว์ และธรรมชาติ คนคือครอบครัวของตาเทียน

ที่บ้านของเขาได้รับความเสียหายจากสึนามิ ต้องซ่อมแซมบ้าน บ่อน้ำ ที่ทำอย่างไรก็ไม่มีน้ำจืดจากบ่อ ตาเทียนและครอบครัวจึงต้องซื้อน้ำกิน สัตว์ในเรือได้แก่ ไส้ขาว หมาที่หายไปและกลับมาอย่างซิมเศร้าหลังเหตุการณ์สึนามิ และพิราบเป่ที่ขาเป่ จากเหตุการณ์สึนามิ แต่พิราบเป่พยายามดิ้นรนเพื่อจะใช้ชีวิตให้รอดด้วยการบินมาไกลขึ้นเพื่อมาอาศัยกินข้าวที่บ้านของตาเทียน ตรงข้ามกับไอ้ขาวที่อยู่อย่างเชื่องซิมไร้ชีวิต ส่วนพืชพันธุ์ธรรมชาติก็คือภาพเปรียบของต้นहुกวางที่ยืนต้นเฉาได้กับทิวเข็มและโกสนที่รอดชีวิตทั้งที่ต้นไม้ทั้งหมดได้รับผลกระทบของสึนามิไม่ต่างกัน

ภาพคน สัตว์ พืชที่ปรากฏรวมกันในเรื่องสั้น “ไอ้ขาว” ถูกแบ่งเป็นผู้ที่สามารถผ่านพ้นวิกฤตที่เกิดขึ้นได้กับผู้พ่ายแพ้ซึ่งได้แก่ ไอ้ขาวและต้นहुกวางที่ตายในท้ายที่สุด ความอยู่รอดหรือการผ่านพ้นความเจ็บปวดจากสึนามิในเรื่องเกิดขึ้นจากความแข็งแรงและการช่วยเหลือกันของสิ่งมีชีวิต ในระดับมนุษย์ครอบครัวของตาเทียนช่วยกันซ่อมแซมบ้าน พยายามขุดบ่อเพื่อหาน้ำจืด แม้จะไม่มีน้ำจืดซิมขึ้นมาเหมือนเคย แต่ทุกคนในบ้านต่างก็ให้กำลังใจ

“สึนามิทำให้มันขาเป่” เด็กชายพูดพร้อมพยักหน้า มือลูบสันหลังไอ้ขาวย้ายไปลูบตรงหัว จากนั้นก้มหน้าลงไปพูดขำหูไอ้ขาว “แล้วสึนามิทำให้มึงไม่ใช่ไอ้ขาวตัวเดิม”

ตาเทียนพยักหน้า มองหลานชายกับไอ้ขาว “มึงยังเหมือนเดิมมั๊ย”

“เหมือนเดิม” เด็กชายเงยหน้าขึ้นยัน “ก็แค่น้ำเลขึ้นมาเต็มบ้านเอง”

“บ้านพังไปหมด มีคนตายหลายคน มีคนหายด้วย จะเหมือนเดิมได้ยังไง” ตาเทียนแกล้งถาม

เด็กชายก้มหน้านิ่ง มือยังลูบหัวไอ้ขาว แล้วเงยหน้ามองผู้เป็นตา “บ้านพังก็สร้างใหม่ คนตายไม่ใช่ตา ไม่ใช่พ่อกับแม่ คนหายเดี๋ยวก็กกลับมาเหมือนไอ้ขาว”

(จิรภัทร อังคุมาลี ๒๕๕๐, น. ๖๑)

จากตัวอย่างเป็นบทสนทนาของตาเทียนและไอ้ดำหลานชายซึ่งแสดงให้เห็นว่าสีนามีอาจเปลี่ยนแปลงสภาพวัตถุ ก่อให้เกิดความตาย ความสูญเสีย แต่ถ้ามนุษย์มีจิตใจที่เข้มแข็งและกลมเกลียวกัน มนุษย์ก็จะฝ่าฟันความทุกข์ยากไปได้ ยิ่งไปกว่าเรื่องยังให้ตาเทียนโรยข้าวที่กินเหลือให้พวกหนูๆ เพื่อให้พวกหนูๆ ได้อาศัยกิน การแบ่งปันที่หยิบยื่นให้แก่กันนี่ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะช่วยประคับประคองชีวิตให้ผ่านพ้นจากคืนวันที่เลวร้ายจากสีนามิได้

กล่าวได้ว่าเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนการตายจากสีนามิได้ให้พลังของมนุษย์ยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพลังของศาสนา เพราะในโมงยามของความเดือดร้อน มนุษย์เท่านั้นที่จะต้องหันหน้าเข้าหากันและช่วยเหลือกัน เรื่องจัดระดับให้ศาสนาเป็นอีกหนึ่งการแบ่งแยกที่มนุษย์อุปโลกน์ขึ้น ที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์มนุษยชาติสงครามหลายครั้งเกิดขึ้นจากศาสนาซึ่งมนุษย์เลือกที่จะมองข้ามความแบ่งแยกดังกล่าว แต่การเกิดสีนามิได้เผยให้เห็นความเท่าเทียมกันของมนุษย์อย่างแท้จริง

บทเรียนจากสีนามิ

ในท่ามกลางสังคมปัจจุบันที่กำลังเผชิญหน้ากับความเสี่ยงภัยที่เป็นผลผลิตของการพัฒนาและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมนุษย์ เรื่องสั้นที่นำเสนอภาพแทนการตายจากสีนามิได้เกริ่นการณให้สังคมไทยได้ขบคิดทบทวนถึงความเจริญก้าวหน้าดังกล่าว เพราะภัยพิบัติที่รุนแรงจากสีนามิส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเจริญและการรุกล้ำเข้าไปเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติอันคำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตนของมนุษย์ การที่เรื่องสั้นได้นำเสนอสารและภาพแทนความกินที่ฟุ้งของท้องทะเลและของระบบเหตุผล การจัดระเบียบ ตลอดจนความรู้วิทยาการที่มนุษย์ใช้ปลูกสร้างบ้านเรือน ล้วนล้วนคลอนโลกทัศน์ที่เราใช้ทำความเข้าใจโลกรอบตัวและเคยเชื่อมั่นซึ่งก็คือวิทยาศาสตร์และเหตุผล เรื่องสั้นแสดงให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์ไม่อาจตอบคำถามบางด้านให้แก่มนุษย์ โดยเฉพาะด้านจิตใจที่ไม่อาจมีมาตรวัด การตายที่เกิดขึ้นพร้อมกันของคนหลากหลายเชื้อชาติ หลายศาสนาคือชะตากรรมที่ความรู้สมัยใหม่ไม่อาจเข้าถึง และเป็นปริศนาที่จะเฉลยเมื่อมนุษย์ถูกเลือกสรรให้ประสบชะตากรรมนั้นแล้ว ซึ่งการถูกกำหนดดังกล่าวส่งเสริมให้เห็นว่ามนุษย์ก็เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตเล็กๆ บนโลกและดำรงอยู่ท่ามกลางธรรมชาติไม่แตกต่างกับสิ่งมีชีวิตอื่น พลังความก้าวหน้าทางวิทยาการ

ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นและเชื่อมั่นในสิ่งเหล่านั้นกลับกลายเป็นสิ่งล่อลวงให้มนุษย์ถลำลึกสู่ภัยที่สร้างขึ้นมาเอง บางทีการเกิดสึนามิในดินแดนต่าง ๆ อาจเป็นเสียงเตือนให้มนุษย์ตรึกตรองกับสิ่งที่มนุษย์รู้ว่าแท้ที่จริงแล้วเราอาจกำลังไม่รู้อะไรเลยก็เป็นได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (๒๕๕๑). “ธรรมชาติของการตาย.” ใน **ธรรมชาติของการตาย**, ๑๓๙-๑๗๖. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

เกริกศิษฐ์ พลฆมาตร์. (๒๕๕๑). “ห้วงชะตากรรม กงล้อหายนะแห่งฝันฝั่งทะเลตะวันตก.” ใน **ธรรมชาติของการตาย**, ๘๗-๙๙. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ขวัญยืน ลูกจันทร์. (๒๕๕๑). “คำคืนอันยาวนานระหว่างเขาและเธอ.” ใน **ธรรมชาติของการตาย**, ๗๕-๘๕. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

จิรภัทร อังศุมาลี. (๒๕๕๐). **เปลือก**. กรุงเทพฯ: มติชน.

รัตนชัย มานะบุตร. (๒๕๕๑). “น้ำเข้าใต้ถุน.” ใน **ธรรมชาติของการตาย**, ๑๑-๑๙. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

รุ่งกานต์ มงคลวีราพันธ์. (๒๕๕๓). **การวิเคราะห์การสื่อความหมายของโปสเตอร์ในการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๕๒**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ศิริวรรณ แก้วกาญจน์. (๒๕๕๖). “การเดินทางไกลครั้งแรกของอาริญา.” ใน **ข่าวการหายไปของอาริญาและเรื่องราวอื่น ๆ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๑๙๗-๒๑๕.

สมลักษณ์ สุกุลวงศ์. (๒๕๕๑). “รอย.” ใน **ธรรมชาติของการตาย**, ๓๑-๓๙. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

Beck, Ulrich. (๑๙๙๔). "The Reinvention of Politics," in **Reflexive Modernization**. Polity Press: Cambridge.

Beck, Ulrich. (๒๐๐๖). Living in the World Risk Society. **Economy and Society**, ๓๕, ๓ : ๓๒๙-๓๔๕.

Hall, Stuart. (๑๙๙๗). **Representation : Cultural Representations and Signifying Practices**. London: Sage.